

**Visie op cultuur
in Pijnacker-Nootdorp**

Inhoudsopgave

1 Cultuur in Pijnacker-Nootdorp	blz. 3
1.1 Inleiding	blz. 3
1.2 Waarom cultuurbeleid?	blz. 3
1.3 Wat verstaan we onder cultuur?	blz. 3
1.4 Leeswijzer	blz. 4
2 Visie en ambitie	blz. 5
2.1 Maatschappelijke waarden cultuur	blz. 5
2.2 Culturele visie en ambitie van Pijnacker-Nootdorp	blz. 5
2.3 Visie op eigen verantwoordelijkheid en de rol van de gemeente	blz. 6
3 Wat willen we bereiken?	blz. 8
3.1 Doelstellingen	blz. 8
3.2 Uitvoeringsstrategie 2014-2020	blz. 9
3.3 Middelen	blz. 10

1 Cultuur in Pijnacker-Nootdorp

1.1 Inleiding

Voor u ligt de eerste cultuurnota van de gemeente Pijnacker-Nootdorp.

De nota volgt op de inventarisatie culturele infrastructuur Pijnacker-Nootdorp uit 2011, hierna genoemd inventarisatienota, de startnotitie ontwikkeling cultuurbeleid, hierna genoemd startnotitie en de Visie op de toekomst van Pijnacker-Nootdorp 2040, hierna genoemd toekomstvisie.

De toekomstvisie is de leidraad voor onder andere deze cultuurnota, waarin u onze visie en ambitie met betrekking tot cultuur aantreft. Deze werken wij verder uit in concrete doelstellingen en uitgangspunten voor de uitvoeringsstrategie.

Wij hebben er bewust voor gekozen om in hoofdlijnen aan te geven waar het wat ons betreft bij cultuur in Pijnacker-Nootdorp om draait. Hierbij richten we ons niet alleen op de cultuursector, maar ook tot inwoners en andere organisaties die actief zijn in de kernen. Daarom is deze nota ook een uitnodiging aan het onderwijs, welzijnsorganisaties, woningcorporaties, ondernemers, kerken en de inwoners. Voor het onderschrijven van deze visie, maar ook om hen te prikkelen, uit te dagen, enthousiasme en initiatieven te tonen om gezamenlijk tot een levendige culturele infrastructuur in de kernen van onze gemeente te komen.

1.2 Waarom cultuurbeleid?

De gemeente draagt, samen met alle partners in de kernen, zorg voor de kwaliteit van het lokale leven. Eén van de pijlers van het lokale leven is cultuur. Cultuur in de openbare ruimte, cultuur op podia, cultuur in scholen of waar dan ook. Cultuur is overal. Cultuur is vroeger, nu en in de toekomst. Cultuur stelt vragen, geeft afwijkende meningen, ontwikkelt nooit gedachte ideeën. Van cultuur kun je genieten, je blikveld verruimen, iets leren of er samen aan deelnemen. Veel inwoners genieten van cultuur, hetgeen het faciliteren van een culturele infrastructuur door de gemeente legitimeert. Inwoners kunnen hierdoor actief deelnemen aan cultuur (cultuurbeoefenaars) en/of er kennis van nemen (cultuurconsumenten). Cultuur is autonoom beleid. Er bestaat weinig wet- en regelgeving die voorschrijft wat een gemeente aan cultuur moet doen. Het is aan de gemeente zelf om te bepalen welke middelen zij in wil zetten en of zij de kansen, die cultuur voor inwoners biedt, wil benutten. Die kansen zijn er niet alleen vanwege de waarde van cultuur *an sich* (de intrinsieke waarde), maar ook vanwege de waarde die cultuur heeft voor andere doelen.

1.3 Wat verstaan we onder cultuur?

Als de gemeente het heeft over cultuur betreft dit meestal de kunsten (zoals dans, muziek, theater en beeldende kunst), maar ook cultureel erfgoed en de media. Ook volkscultuur (bijvoorbeeld evenementen en festivals die kenmerkend zijn voor onze gemeente) rekenen we hiertoe. De begrippen kunst en cultuur worden nogal eens door elkaar gebruikt. Wij hanteren hier zoveel mogelijk de overkoepelende term cultuur.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 treft u de waarde van cultuur aan en onze visie en ambitie. Die visie bevat ook de rollen die wij voor ogen hebben voor het culturele veld, voor anderen en voor onszelf.

In hoofdstuk 3 volgen de doelstellingen die wij met cultuur nastreven en de uitgangspunten die relevant zijn om te komen tot een uitvoeringsstrategie voor de periode 2014 tot 2020. Hiertoe nodigen wij onder andere het culturele veld uit om deze samen met ons te formuleren en waar te maken.

2 Visie en ambitie

In dit hoofdstuk geven we de waarde aan die aan cultuur wordt toegekend en waarmee we onze visie en ambitie formuleren.

2.1 Maatschappelijke waarden cultuur

Iedereen bepaalt welke waarde hij of zij voor zichzelf aan cultuur toedicht. Maar cultuur heeft ook maatschappelijke waarden. Vanuit de wetenschap zijn die maatschappelijke waarden van cultuur samen te vatten onder vijf categorieën¹:

1. De gebruikswaarde is de extra bereidheid van mensen om te betalen voor de voldoening en het geluksgevoel dat ze ervaren als ze gebruikmaken van cultuur, bovenop de feitelijke prijs die ze ervoor betalen (tijdsinvestering, reiskosten e.d.). Het profijtbeginsel heeft hiermee een directe relatie.
2. De bestaanswaarde is het belang dat mensen bijvoorbeeld hechten aan het simpele feit dat Nederland een kunstcollectie bezit en cultureel erfgoed heeft, zonder dat ze daar zelf gebruik van hoeven te maken. Als het er niet meer zou zijn gaat een stukje van onze identiteit verloren, en op zo'n moment zijn ook niet-gebruikers bereid hiervoor te betalen. In de gemeente Pijnacker-Nootdorp speelt dit vooral op het gebied van cultureel erfgoed en volkscultuur.
3. De economische waarde is de waarde die de culturele sector via export en toerisme toevoegt aan de Nederlandse economie. Kansen liggen er voor de gemeente door cultuur te verbinden aan het groene buitengebied. Door de recreatieve en culturele gebruiksfunctie verder vorm te geven, biedt Pijnacker-Nootdorp een unieke toegevoegde waarde aan de inwoners van de gemeente én daarbuiten.
4. Bij de sociale waarde gaat het om de positieve effecten die van cultuur kunnen uitgaan op zowel gezondheid en onderwijs, als leefbaarheid en veiligheid. Zo is het effect van cultuureducatie op de leerprestaties van kinderen bewezen. Op die manier zorgt cultuur voor meer vaardigheden en zelfbewustzijn bij jongeren.
5. De optiewaarde gaat ervan uit dat mensen anticiperen op de positieve effecten van cultuur. Die waarde uit zich bijvoorbeeld in de bereidheid om meer te betalen voor een huis in de buurt van kunst en cultuur. Bezoek aan culturele activiteiten maakt mensen gelukkiger. Voor onze gemeente kan een diversiteit aan, en de bekendheid met, organisaties, uitingen en openbare activiteiten hieraan bijdragen.

2.2 Culturele visie en ambitie van Pijnacker-Nootdorp

Elke gemeente kan vanuit haar eigen visie op cultuur beleid ontwikkelen dat past bij het karakter en de specifieke gemeentelijke omstandigheden. Er is uiteraard vrijheid om aan te sluiten bij wat Rijk en Provincie te bieden hebben. In onze bestuurlijke agenda 2010-2014 hebben we het volgende aangegeven: “Kunst en cultuur hebben een eigen functie in de samenleving. De waarde hiervan wordt expliciet onderschreven en uitgedragen. Het Cultuurplatform moet worden ondersteund en andere kunst- en cultuuractiviteiten kunnen worden gefaciliteerd.”

Cultuur is van belangrijke waarde voor onze gemeente. Vooraleerst vanwege de waarde van cultuur *an sich*: de intrinsieke waarde. Het verruimt het gezichtsveld, draagt bij aan ontwikkeling en is daarmee een verrijking voor het individu en collectief die zelf actief de kunsten beoefenen of passief beleven. Maar cultuur is meer dan *l'art pour l'art*. De vorige paragraaf toont dat cultuur zo veel waarden heeft voor

¹ SEO Economisch Onderzoek & Atlas voor gemeenten. De waarde van cultuur in cijfers. Utrecht: Atlas voor gemeenten.

mensen dat het ook waard is om er in te investeren. Van die waarden vindt de gemeente Pijnacker-Nootdorp de sociale waarde het voornaamst om in cultuur te investeren; deze sluit ook goed aan op de Toekomstvisie. Cultuur draagt bij aan de persoonlijke en sociale ontwikkeling van inwoners, aan participatie van onze bewoners, aan binding met de omgeving en elkaar, en aan de leefbaarheid en levendigheid van de kernen. Doordat het zorgt voor kleur en sfeer vormt het ook een factor die bijdraagt aan een aantrekkelijk woon- en vestigingsklimaat voor burgers en ondernemers.

Te midden van (groot)stedelijke voorzieningen als Den Haag, Rotterdam, Delft en Zoetermeer, zijn we ook realistisch. Op basis van onze toekomstvisie willen we een herkenbare gemeente in een landelijke omgeving zijn, waar de stad nooit ver weg is en ook goed bereikbaar. Er hoeven dan ook geen grootschalige voorzieningen als een schouwburg of een natuur- of cultuurhistorisch museum binnen onze gemeentegrenzen te zijn. Anderzijds is de intimiteit van ons dorp met de door vele vrijwilligers georganiseerde bruisende evenementen en festivals als De Verbeelding, de Oranjefeesten en het Kapellenfestival dichtbij voor onze inwoners en anderen. Evenementen en festivals die kenmerkend zijn voor onze gemeente en waar we trots op zijn.

We vinden dat er ondanks het aanbod in de regio voldoende cultureel aanbod voor alle burgers in de gemeente nodig is. Met name voor degenen die nog niet of niet meer naar omliggende gemeenten en steden kunnen gaan voor hun culturele ontwikkeling, is aanwezigheid van activiteiten in de wijken en kernen van belang. Hiermee zetten we cultuur in om de levendigheid binnen de kernen te behouden en te versterken, waarbij de inrichting van de openbare ruimte door middel van beeldende kunst en behoud van monumenten ook een rol speelt. Gesubsidieerde activiteiten staan voor alle inwoners van Pijnacker-Nootdorp en bezoekers open, spelen in op de lokale behoefte en er is samenhang tussen onderwijs, de professionele instellingen en de amateurkunsten.

Door het stimuleren van cultuureducatie en –participatie leveren we een bijdrage aan de persoonlijke ontwikkeling van jongeren, vergroten we hun creativiteit en hun historisch bewustzijn. Daarvoor nodigen we verenigingen uit in te spelen op de behoefte van jongeren die zich verder willen ontwikkelen in een discipline. Individueel of in groepsverband. Veel verenigingen op veel terreinen vergroot de mogelijkheden voor jongeren. Als onderwijs en (professionele) instellingen jongeren vroegtijdig bij projecten en activiteiten betrekken, komt dat niet alleen jongeren ten goede, maar draagt het ook bij aan contacten tussen jongeren en andere inwoners in Pijnacker-Nootdorp en daarmee wordt het sociale netwerk vergroot.

Vanuit de maatschappelijke waarden, leggen wij een stevig accent op de sociale waarde van cultuur. Het gaat daarbij dan om de positieve effecten van cultuur op de sociale ontwikkeling van individuen, participatie en binding van onze inwoners en een leefbare omgeving. Gemeente en particulier initiatief nemen hier gezamenlijk verantwoordelijkheid.

2.3 Visie op eigen verantwoordelijkheid en de rol van de gemeente

Al het voorgaande betreft de visie en ambitie ten aanzien van cultuur in Pijnacker-Nootdorp. Maar Pijnacker-Nootdorp vindt ook dat mensen zelf verantwoordelijkheid moeten nemen. De gemeente is niet als enige verantwoordelijk voor het (financieren van het) cultuuraanbod. In toenemende mate komen er initiatieven die uitgaan van hun eigen kracht en een andere rol van de overheid vragen. Initiatiefnemers komen minder primair voor subsidie, maar vragen de gemeente meer om mee te denken, om te ondersteunen. Dat vergt een meer faciliterende rol van de gemeente en inzet van andere instrumenten zoals het tijdelijk beschikbaar stellen van leegstaande panden voor atelier- of galerieruimte en vergunningen en ontheffingsverlening bij culturele activiteiten die het dorp kleur geven. De gemeente faciliteert steeds meer maatschappelijke initiatieven en collectieven in de lokale gemeenschap, zoals culturele evenementen, verenigingen, maatschappelijk betrokken ondernemers en non-profit organisaties. Faciliteren, nadrukkelijk

naar behoefte, afhankelijk van maatschappelijk (financieel) draagvlak, steeds op maat, met oog voor beschikbaarheid van regionaal aanbod en binnen de mogelijkheden van de gemeente.

Daarbij legt de gemeente zich toe op het tot stand brengen van verbindingen, door partijen bij elkaar te brengen en te motiveren om door het combineren van functies optimaal maatschappelijk rendement te realiseren. De gemeente nodigt dan ook nadrukkelijk inwoners en verenigingen uit om initiatief te tonen. Tot nu toe gesubsidieerde activiteiten die niet meer passen binnen de beleidsdoelen worden heroverwogen en de dragers van deze activiteiten worden aangesproken op de eigen verantwoordelijkheid voor verdere realisatie. Gelukkig vinden velen dat vanzelfsprekend.

Gemeente en particulier initiatief hebben een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de lokale cultuurontwikkeling. Van de cultuursector verwachten wij externe oriëntatie en cultureel ondernemerschap in deze tijd waarin cultuursubsidies onder druk staan. Gelet op de uitkomsten van Budgetkompas, waarbij onze inwoners in het kader van de maatschappelijke dialoog in 2011 zijn geraadpleegd, zal de cultuursector eveneens moeten werken aan het draagvlak voor cultuur in Pijnacker-Nootdorp en de banden met het (potentiële) publiek moeten aanhalen. Hierbij vragen we uitdrukkelijk meer zichtbaarheid en samenwerking.

De gemeentelijke rol is sturend waar het gaat om beleid, gemeentelijke accommodaties en gemeenschapsgeld en ondersteunend waar het gaat om particulier initiatief. Als zaken die binnen de beleidsdoelen passen op basis van particulier initiatief tot stand komen, hoeft de gemeente daar niet meer op in te zetten.

3 Wat willen we bereiken?

3.1 Doelstellingen

In hoofdstuk 2 hebben wij aangegeven de intrinsieke waarde en de sociale waarde van cultuur het belangrijkste te vinden. Wij streven zonder prioritering de volgende doelen na:

Doelstelling 1:

Pijnacker-Nootdorp stimuleert een samenhangend en zichtbaar aanbod van cultuur in de kernen.

Wat gaan we daarvoor doen?

De “open school” vervult in onze ogen een spilfunctie in de wijk. Het is een doorontwikkeling en verdieping van het wijkgericht werken met aandacht voor de verbinding tussen onderwijs, sport, cultuur en de wijkbewoners. Hierdoor ontstaat er samenwerking en een samenhangend aanbod van onderwijs, amateurverenigingen en professionele organisaties in elke kern. Ook kan daarbij een verbinding met het bedrijfsleven gemaakt worden. Wij zien een nadrukkelijke rol voor de combinatiefunctionaris weggelegd om de “open school” van de grond te krijgen en verbindingen tussen partners te realiseren. De bibliotheek is hierbij een krachtige netwerkpartner, dankzij de al bestaande samenwerking met het onderwijs, culturele maar ook andere maatschappelijke organisaties. Per kern kan de uitwerking van de open school verschillen, afhankelijk van vraag en aanbod. In aanvulling op het concept open school dat in elke kern vorm krijgt streven wij een betere benutting na van de culturele locaties in de gemeente, in het bijzonder van CulturA en de podiumfunctie in het Stanislascollege. Het gaat dan onder andere om meer samenwerking en samenhang binnen CulturA en een betere balans tussen activiteiten en theater daar, als meer gebruik van de podiumfunctie in Pijnacker en de uitstraling van beiden. In de uitvoeringsstrategie werken we met het culturele veld uit wat hiervoor nodig is, en ook hoe we al het culturele aanbod bekend maken in de kernen en de regio (ontdek het aanbod). We richten ons daarbij op zowel de cultuurconsumenten als de cultuurbeoefenaars. Door te verbinden dragen we bij aan de bereikbaarheid en toegankelijkheid van culturele activiteiten in de kernen en de regio.

Doelstelling 2:

Pijnacker-Nootdorp stimuleert cultuureducatie en -participatie, waarmee we een bijdrage leveren aan de eigen kracht en zelfstandigheid van jeugd, bieden we hen kansen en bevorderen we de sociale binding en maatschappelijke participatie.

Wat gaan we daarvoor doen?

Voor jeugdigen hechten wij veel waarde aan cultuureducatie en cultuurparticipatie, vooral gericht op de doelgroep 0-18 jaar. In de startnotitie gingen wij nog uit van de doelgroep 0-12 jaar. Juist de positieve effecten van cultuur op de steeds groter wordende groep jongeren in onze gemeente en de aandacht die er voor deze groep werd gevraagd vanuit de Commissie Welzijn en de aanwezigen bij de Cultuurtop, was voor ons reden de leeftijdscategorie te vergroten.

Cultuureducatie omvat alle vormen van educatie waarbij cultuur als doel of middel wordt ingezet, in het onderwijs of naschools bij een culturele organisatie. Het is leren over, door en met cultuur. Cultuureducatie is ook de verzamelnaam voor kunsteducatie, erfgoededucatie, mediaeducatie en literatuureducatie. Wij willen de borging en samenhang van cultuureducatie binnen het basisonderwijs stimuleren en de samenwerking tussen scholen en lokale culturele organisaties bevorderen. Dit krijgt met name vorm via de open school.

Ten aanzien van cultuurparticipatie nodigen wij organisaties uit in te spelen op de behoefte van jongeren die zich, individueel of in groepsverband, verder willen ontwikkelen in een discipline.

Doelstelling 3:

Pijnacker-Nootdorp faciliteert een toegankelijke en bereikbare culturele infrastructuur, waardoor ook onze kwetsbare inwoners kunnen participeren en een bijdrage aan de samenleving leveren.

Wat gaan we daarvoor doen?

Cultuur vormt één van de middelen om deel te nemen aan de maatschappij. Wij vinden het van belang dat cultuur voor iedereen bereikbaar is. In afwachting van een mogelijke participatiepas voor minima, zullen we nadrukkelijk de mogelijkheden onder de aandacht brengen van bijzondere bijstand voor maatschappelijke participatie. Bijvoorbeeld voor het lidmaatschap van de bibliotheek. Door middel van vrijwilligerswerk in de culturele sector kunnen inwoners van Pijnacker-Nootdorp ook een waardevolle bijdrage leveren aan zowel een organisatie als de (lokale) maatschappij. Inwoners die geen betaalde arbeid verrichten en een beroep doen op de gemeentelijke overheid voor financiële ondersteuning, leveren een maatschappelijke tegenprestatie door vrijwilligerswerk te verrichten bij o.a. culturele organisaties. De volwassen inwoners zijn zelfredzaam, zelfwerkzaam, initiatiefrijk en zijn zelf verantwoordelijk voor hun participatie aan cultuur.

Doelstelling 4:

Pijnacker-Nootdorp behoudt en versterkt de culturele infrastructuur hetgeen bijdraagt aan de leefbaarheid en veiligheid in de wijken en kernen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Onze kernen en wijken dienen een prettig leefklimaat te behouden. Alle culturele disciplines kunnen hier een rol bij spelen, zoals ook inrichting van de openbare ruimte door middel van beeldende kunst, architectuur en (behoud) van monumenten. Evenementen en festivals dragen bij aan de leefbaarheid van onze gemeente in zijn geheel. In de uitvoeringsstrategie willen we voorstellen dat tijdelijk leegstaande panden ter beschikking kunnen worden gesteld stellen aan kunstenaars, in ruil voor een tegenprestatie zoals het positief bewerken van de uitstraling van het pand. Een ander idee is in het gemeentekantoor werken van lokale professionele kunstenaars te exposeren, om niet alleen de kunstenaars een expositiemogelijkheid te bieden maar ook de lokale kunst dichterbij de inwoners (en bezoekers) te brengen.

De bovengenoemde vier doelstellingen geven aan waarheen wij willen werken met ons cultuurbeleid als één van de onderdelen van het algemeen maatschappelijk beleid van de gemeente. Ze dragen dan ook bij aan de effecten die daarbij worden nagestreefd.

3.2 Uitvoeringsstrategie 2014-2020

De samenwerking met en binnen de cultuursector, maar ook met het onderwijs, welzijnsorganisaties, kerken, woningcorporaties, ondernemers en inwoners is een belangrijke voorwaarde voor een succesvolle uitvoering. De komende periode willen we daarom samen met hen onze ambities vertalen in een zogenaamde uitvoeringsstrategie voor de periode 2014-2020. Voorzien van actiepunten, een programmering en de benodigde middelen. Hierin staat niet alleen aangegeven wat het culturele veld van de gemeente mag verwachten, maar ook welke bijdrage het veld voor zichzelf ziet. Op die manier werken we samen aan een duurzame en levendige culturele infrastructuur in Pijnacker-Nootdorp.

Bij het formuleren van de uitvoeringsstrategie, die moet bijdragen aan het realiseren van onze doelstellingen, zijn de volgende uitgangspunten van belang:

- De culturele voorzieningen voor onze inwoners richten zich op de schaal en de mogelijkheden van de gemeente Pijnacker-Nootdorp. Er wordt rekening gehouden met de grootstedelijke voorzieningen in de nabijheid.
- Het ringenmodel van de VNG² biedt een goed referentiekader, maar is niet leidend voor het vormgeven van de culturele infrastructuur in Pijnacker-Nootdorp.
- De gemeente en het particulier initiatief dragen een gezamenlijke verantwoordelijkheid bij de ontwikkeling en uitvoering van het culturele aanbod.
- De gemeente blijft cultuureducatie en -participatie voor jeugdigen stimuleren, maar laat het cursusaanbod voor de vrije tijd waar mogelijk over aan de markt.
- De gemeente hecht een specifiek belang aan volkscultuur, oftewel de door vele vrijwilligers georganiseerde evenementen en festivals in onze gemeente.
- De gemeentelijke rol is sturend waar het gaat om beleid, gemeentelijke accommodaties en gemeenschapsgeld en ondersteunend wanneer het gaat om particulier initiatief.
- Culturele verenigingen en instellingen zorgen eerst voor eigen inkomsten en onderzoeken samenwerking met bestaande organisaties bij eigen initiatieven.
- Het profijtbeginsel is van toepassing; inwoners die 'profijt' hebben van een (culturele) voorziening dragen in belangrijke mate bij aan de kosten voor instandhouding van die (culturele) voorziening. Oftewel, wie van cultuur geniet moet er, ongeacht zijn/haar draagkracht, ook voor betalen.

In 2013 gaan we ons voorbereiden op het vormgeven van de uitvoeringsstrategie. We gaan gesprekken aan en nodigen het veld uit met ideeën te komen. Ieder die zijn bijdrage wil leveren is van harte welkom. Waar sprake is van gemeentelijke subsidie, zoals bij Bibliotheek Oostland, zal op de inzet van die subsidie gestuurd worden. Ook bekijken we het huidige aanbod en hoe dit wel of niet bijdraagt aan onze doelen. Dit kan leiden tot activiteiten voor de komende jaren om het huidige aanbod om te (kunnen) buigen en in te zetten om het gewenste effect te bereiken.

Zodra de culturele visie en ambitie voor Pijnacker-Nootdorp definitief zijn, worden de concrete actiepunten geformuleerd en voorzien van de programmering en benodigde middelen. Eind 2013 willen we de uitvoeringsstrategie vaststellen.

3.3 Middelen

Hierboven gaven we al aan dat in de uitvoeringsstrategie de benodigde middelen worden weergegeven. Dit kunnen middelen van de gemeente Pijnacker-Nootdorp zijn, maar ook van anderen. Van anderen binnen de gemeentegrenzen, maar ook daarbuiten zoals fondsen. We realiseren ons dat in het huidige economische klimaat de financiële middelen onder druk staan. Bij overheden, organisaties, bedrijfsleven en het publiek. De gemeente Pijnacker-Nootdorp bezuinigt, ook op cultuur. Toch blijven er middelen beschikbaar om visie en ambitie waar te maken. Maar niet alles zal in één keer kunnen. En, zoals eerder aangegeven, vraagt het om een andere, meer ondersteunende, rol van ons als gemeente, maar ook een andere rol en attitude van de spelers in het veld en andere betrokkenen.

² Cor Wijn, Gemeentelijk cultuurbeleid – een handleiding. Den Haag: VNG Uitgeverij, 2003